

Història de la Societat Castellonenca de Cultura

Vicent Falomir*

Aquest article té com a objectiu l'anàlisi d'una institució, la Societat Castellonenca de Cultura, que va nèixer a finals de 1919 i no ha deixat de funcionar fins avui. Representa un model de continuïtat, no sols si la comparem amb altres institucions valencianes, sinó fins i tot en l'àmbit de l'estat espanyol.

La història de la Societat l'abordem des d'una perspectiva institucional, amb l'estudi dels òrgans de govern, reglaments, finances, socis i relacions amb altres institucions culturals, polítiques o econòmiques.

Cronològicament, fitarem el període des del 1920, any de la fundació formal de la Societat, fins al 1995. Aquest espai temporal correspon a les presidències vitalícies de la Societat de Salvador Guinot Vilar (1920-1944), de Carlos González-Espresati Sánchez (1944-1970), de Casimir Melià Tena

Imatge d'una eixida al Maestrat per a visitar un edifici gòtic.

Entre els integrants d'aquest grup, Salvador Guinot (segon per l'esquerra de l'última fila), i Josep Pascual Tirado (segon per l'esquerra dels asseguts), l'any 1919.

(1970-1991) i de Josep Sánchez Adell (1991).

El 15 de març de 1920 es constituïa formalment la Societat i quedava configurada de la següent manera: Salvador Guinot Vilar com a president; Ricardo Carreras Balado, Juan Bautista Carbó Doménech i Àngel Sánchez Gozalbo com a vocals, i Lluís Revest Corzo que actuava com a secretari.

La missió d'aquests hòmens va ser la protecció del patrimoni cultural i bibliogràfic de les nostres comarques, i tres foren els objectius que es marcaren: la formació d'una biblioteca, les excursions artístiques per les nostres terres castellonenques i la creació d'un butlletí. D'aquests tres objectius, la publicació de la revista fou el primer que es va portar endavant; així, al maig de 1920, pocs mesos després de constituir-se formalment la Societat, apareixia el primer quadern. Els altres dos objectius: excursions artístiques per les comarques del Maestrat i dels Ports i la confecció d'una biblioteca, sempre han estat supeditats al *Boletín*. Pel que fa a les excursions, que foren molt ben recollides per Ricardo Carreras i per Àngel Sánchez Gozalbo, van ser publicades i difoses en el butlletí. També podem dir el mateix sobre la biblioteca, la qual es va enriquir, en un primer moment, per les donacions efectuades pels membres fundadors i també, principalment, pels

intercanvis del *Boletín* amb publicacions d'altres institucions nacionals i internacionals. Actualment aquest objectiu està totalment aconseguit, i la biblioteca de la Societat té al voltant de 6.500 monografies i 460 títols de publicacions periòdiques.

Però realment el *Boletín*, a més de ser un instrument fonamental per als estudiosos de la història local, ha estat i està considerat un mitjà de comunicació de la Societat amb altres institucions espanyoles i estrangeres. Aquesta revista, ja des dels seus inicis, va mantenir intercanvis amb universitats d'Europa, entres les quals cal esmentar: la major part d'universitats espanyoles, la universitat d'Uppsala, la de Berlín..., les universitats americanes d'Indiana, Florida, Illinois, etc. També, a principis de la dècada dels anys vint, el butlletí es va intercanviar amb publicacions de diverses biblioteques públiques italianes i, des de l'any 1923, manté intercanvi amb la *Hispanic Society of America*; i, pocs anys després, els membres de la castellanenca mantenien contactes, mitjançant la seua revista, amb el *Victoria and Albert Museum* de Londres. A banda d'enviar la publicació de la Societat a un munt d'institucions, el *Boletín* també és remés a prop de cinc-cents socis.

El període 1920-1939 representa una etapa molt fructífera de la Societat. Es va caracteritzar per la relació molt

estreta entre l'Ateneu castellonenc i altres institucions culturals de la resta del territori valencià; una altra característica d'aquest moment són els nombrosos homenatges a personalitats molt lligades a la Societat (Betí, García Girona i Carreras); per la presència de prohoms de la Castellonca en la major part dels actes, de caire polític i cultural (tant a Castelló com a València, i tant en l'època de Primo de Rivera com durant la Segona República Espanyola); per les diverses excursions artístiques, que començaren l'any 1921 a Sant Mateu, on mossén Betí esperava tots els excursionistes de l'entitat cultural castellanca. Aquestes eixides des de la capital de la Plana es produïren al llarg de tota la dècada dels vint i es continuaren en menor mesura els anys següents. També aquest període es caracteritza pel premi que la Societat va rebre, l'any 1930, de la Cambra Oficial del Llibre de Madrid per l'obra *Tombatossals* de Josep Pascual Tirado; dos anys després d'haver rebut aquest premi, la Societat va ser la seu de la signatura de les Normes de Castelló; i Àngel Sánchez Gozalbo, durant la Segona República, rebia dos premis per la seua producció bibliogràfica: un de l'Institut d'Estudis Catalans i un altre de l'Ajuntament de València.

El començament de la guerra va

Joan B. Carbó, autor de diverses ressenyes i d'articles entre 1920 i 1931.

S. Guinot (al centre, baix) acompanyat pel personal de l'Ajuntament de Castelló.

produir el cessament de les reunions i la suspensió del *Boletín*. Aquesta interrupció va durar fins l'any 1943. Aleshores, Salvador Guinot, president de la Castellonca va cursar, ja des de després de la guerra, nombroses peticions a les autoritats governamentals perquè donaren el permís per a publicar la revista, i amb l'editorial «El hilo roto» es reprenia una altra vegada la publicació i començava una altra fase de la Societat. En aquesta segona etapa, Carlos González-Espresati, a la mort de Guinot, és elegit president de la Castellonca entre els membres de la Comissió Executiva; per la seua iniciativa i per l'interès per la literatura va fundar la revista *Mijares* que va tenir una duració de deu anys (de 1951 a 1961). Per a la direcció de la publicació va ser nomenat Juan Porcar Montoliu. Aquesta revista va nàixer per diversos motius, però fou, principalment, l'interès particular del president Espresati que la va difondre. També, aquesta etapa històrica de la Societat (1940-1970) es caracteritzà per una ampliació dels membres de la Comissió Executiva i la creació de la Junta Directiva composta per amics i col·laboradors molt pròxims als fundadors; també, per l'escassa presència d'escrius en valencià al *Boletín* —conseqüència de la nova situació política— i per un canvi de procediments de l'administració. L'any 1949 es va confeccionar un número extraordinari per a commemo-

rar el 25 aniversari de la publicació, i, en aquest mateix any, el *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* integrà a la Societat en el Patronat José Mª Quadrado. Durant la dècada dels anys seixanta, els membres més destacats de la Castellonca participaven en totes les activitats de la ciutat; així, concretament l'any 1966, personalitats de la Societat prengueren part en els actes del VI Centenari de la troballa de la Mare de Déu de Lledó i en el primer cicle de conferències de Cultura Valenciana que va tenir lloc a l'Institut Francesc Ribalta de Castelló. Per altra banda, es va restablir la presència decisiva de membres de l'entitat en totes les iniciatives culturals organitzades a Castelló i a altres poblacions de la Plana.

L'any 1970, s'inicia el tercer període en què hem dividit la història de la Societat; en aquest moment es produeix la mort del que va ser el segon president, Carlos Espresati, i aquesta vacant va ser ocupada per l'enginyer industrial Casimir Melià i fou en aquest mateix any quan tingué lloc el Primer Congrés d'Història del País Valencià a Castelló, en el qual els membres de la Castellonca participaren molt activament. També durant la presidència de Melià tingueren lloc, a finals de la dècada dels setanta, els cursos de Paleografia i Diplomàtica, que foren organitzats per la Societat i tingueren lloc a Benassal i a Castelló; la direcció del curs anava a

càrrec del professor de la Universitat de València Josep Trenchs.

La presidència de Melià en la Societat va significar la plena relació entre la Caixa d'Estalvis de Castelló i la Societat, i es va caracteritzar per l'entrada de nous membres en la Junta Directiva; per la confecció de nous Estatuts, els quals foren aprovats al maig de 1980; per la posada en funcionament del *Suplemento Literario* que va tenir una duració de dos anys (de 1983 a 1984) i que va nàixer per una aportació de 400.000 pessetes que va donar la fundació Balaguer a la Societat, i, aleshores, el seu president, Casimir Melià, va proposar José Luis Aguirre com a director de la publicació. La supressió d'aquest suplement es va produir quan es va interrompre la subvenció.

A la mort de Casimir Melià, l'any 1991, es va renovar i reestructurar la Junta Directiva, amb Josep Sánchez Adell com a president, Eugeni Díaz Manteca com a vicepresident, Vicent Forcada Martí com a secretari, José Prades Garcia com a tresorer i Ferran Olucha Montins com a director del *Boletín*. Durant aquest període, el president, Sánchez Adell, va portar endavant la reorganització dels fons hemerogràfics de la Societat, va continuar i va potenciar els cursos de Benassal, va signar un conveni de col·laboració entre la Universitat Jaume I i la Societat Castellonenca, que ha portat com a resultat compartir recursos bibliogràfics i documentals, publicar conjuntament, reor-

Sala de reunions de la SCC, a l'antiga Casa Abadía de Castelló.

ganitzar el seu material segons criteris internacionals de descripció bibliogràfica..., en definitiva, sens dubte, una vegada més, representa una nova etapa rellevant de la Castellonenca.

Com a consideració final de tot aquest treball, ens centrarem en tres punts clars i concisos per entendre l'evolució i la perduració al llarg del temps d'aquesta Societat, sempre basant-nos en la seua revista.

1. La Societat sempre ha estat composta per hòmens d'un perfil molt ben definit; en el moment de la seua fundació, els membres de la Castellonenca formaven l'elit del Castelló de la dècada dels anys vint i sempre s'ha continuat en aquesta línia. La composició dels mem-

bres dels òrgans directius no ha representat cap disparitat en el seu funcionament, sempre s'ha arribat a l'entesa entre tots i això ha estat un altre motiu de la permanència, durant tants anys, d'aquesta institució.

2. La vessant social, i més concretament la festiva, de Castelló i la Societat ha significat un altre nexa que cal indicar. Els hòmens de la Castellonenca han estat els propulsors i configuradors de les festes de la Magdalena. El mateix podem dir sobre la Mare de Déu de Lledó i l'aprofundiment en el seu estudi. Sánchez Gozalbo i Ll. Revest van indagar no sols en la documentació existent, sinó fins i tot en l'estudi de l'edifici del Santuari.

3. Cal indicar, per fi, el que ha representat per als estudiosos i curiosos tota la producció bibliogràfica i hemerogràfica de la Castellonenca, amb un munt de prop de 400 monografies i tres publicacions periòdiques, i entre aquestes el *Boletín*, que sempre ha estat el màxim exponent. Per consegüent, tot aquest material constitueix un fons imprescindible per estudiar, investigar i donar a conèixer la història, la geografia, l'art..., de les nostres comarques castellenques. □

Els hòmens de la Castellonenca han estat els propulsors i configuradors de les festes de la Magdalena.

*Universitat Jaume I